

Examining the Status and Qualitative Evaluation of MSRT Journals Based on Regulations on Determining the Credibility

Narjes Vara*

Faculty Member, Library and Information Science, Evaluation and Resource Development Department, RICeST
& PhD Student, Shiraz, Iran

Received: 23, Apr. 2020

Accepted: 7, Oct. 2020

Abstract

Purpose: The study aims to investigate the situation and evaluate the structural and content features of the website of reputable publications of the Ministry of Education. That is to identify strengths and weaknesses and to improve the quality and quantity of publications and their compliance with the necessary standards.

Methodology: The research method is survey-descriptive, with an evaluative and webometric approach. The statistical population of the present study is website 1060, the title of a valid journal of the Ministry of Science, Research and Technology, which has been registered in the integrated journal evaluation system until September 2020.

Finding and Conclusion: The findings indicate that more than 85% of the publications are in Persian and affiliated with government organizations. Physical characteristics are considered more than content characteristics and less attention is paid to the index of indexing in reputable professional and scientific databases that help to promote the international position of the country. Also, the announcement of the judging process, which is very important from the authors' point of view, has not been properly observed. Only 10% of the publications were ranked "A" in terms of scores, but on the other hand, more than 75% of the publications were ranked "B", which with principled policy and compliance by the relevant authorities, it is hoped that in the future they get higher rank.

Keywords: Iranian Scientific Journals, Quantitative and Qualitative Evaluation of Journals, MSRT, Scientific Rank of Journals, Regulations Determining Validity of Journals.

---

* vara'@ricest.ac.ir

بررسی وضعیت و ارزیابی نشریه‌های معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مبتنی بر شاخص‌های آئین‌نامه تعیین اعتبار

نرجس ورع*

مربی مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۴   نوع مقاله: پژوهشی   تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۱۶

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت و ارزیابی ویژگی‌های ساختاری و محتوایی وبگاه نشریه‌های معتبر وزارت عتف، در نظر دارد به شناسایی نقاط قوت و ضعف پرداخته و به چگونگی ارتقای جایگاه کمی و کیفی نشریه‌ها و تطابق آنها با استانداردهای لازم بیانجامد.

روش پژوهش پیمایشی- توصیفی، با رویکرد ارزیابانه و وب‌سنجی است. جامعه آماری مطالعه حاضر، وبگاه ۱۰۶۰ عنوان نشریه معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است که تا شهریور ماه ۱۳۹۹ در سامانه یکپارچه ارزیابی نشریه‌ها ثبت شده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که بیش از ۸۵ درصد نشریه‌ها به زبان فارسی و وابسته به سازمان‌های دولتی‌اند. ویژگی‌های ظاهری بیشتر از ویژگی‌های محتوایی مورد توجه قرار می‌گیرد و به معیار نمایه‌شدن در پایگاه‌های معتبر تخصصی و علمی کمتر توجه شده است که به ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور کمک می‌کند. همچنین اعلام فرایند داوری که از دید نویسندگان اهمیت دارد، به میزان مناسبی رعایت نشده است. فقط ۱۰ درصد نشریه‌ها با توجه به امتیازهای کسب‌شده در رتبه «الف» قرار گرفتند، اما از سویی بیش از ۷۵ درصد نشریه‌ها رتبه «ب» را کسب کردند، که با سیاست‌گذاری اصولی و رعایت استانداردها از طرف مسئولان مربوط، می‌توانند در آینده در رتبه بالاتری قرار گیرند.

کلیدواژه‌ها: نشریه‌های علمی، ارزیابی نشریه‌ها، وزارت عتف، رتبه علمی نشریه‌ها، آئین‌نامه تعیین اعتبار نشریه‌ها.

* vara'@ricest.ac.ir

مقدمه

از ابتدای انتشار نشریه‌ها، ارزیابی بخش جدایی‌ناپذیری از نظام علمی بوده است. هنگامی که پژوهشی به صورت کاربردی و مسئله‌محور در بافتار الزام‌های جامعه انجام می‌شود، انتظار می‌رود اهداف دوگانه علمی و عملی تحقق یابد و به طبع چنین هدفی نیازمند ارزیابی با شاخص‌های استاندارد است [۴]. در زمینه ارزیابی نشریه‌های کشور مطالعاتی انجام شده است. یافته‌های پژوهش حری (۱۳۷۶) حاکی از آن است که نشریه‌های گروه علوم انسانی به لحاظ تعداد در بالاترین مرتبه و گروه فنی و مهندسی در جایگاه دوم قرار دارد. همچنین از لحاظ زمانی، به طور طبیعی بیشترین سهم به نشریه‌های فارسی تعلق دارد؛ اما نشریه‌های انگلیسی زبان بالاترین تعداد در میان نشریه‌های غیر فارسی و پس از آن نشریه‌ها به زبان عربی و فرانسه در مراتب بعد قرار دارند [۵]. نتایج پژوهش مهرداد و گیلوری (۱۳۸۵) در بررسی ساختار اطلاعاتی نشریه‌های الکترونیکی فارسی، با هدف ایجاد استاندارد واحد برای نشر نشریه‌های الکترونیکی فارسی، حاکی از آن است که فقط ۲۶ نشریه از ۹۷ نشریه مورد مطالعه دارای جایگاه و نشانی مستقل و ۶۷ مورد بقیه به وبگاه‌های سازمانی وابسته بودند. همچنین تقریباً در همه نشریه‌های الکترونیکی فارسی از زبان اچ‌تی‌ام‌ال برای نمایش و ذخیره اطلاعات استفاده شده بود. به طور کلی یافته‌ها نشان داد وضعیت رعایت استانداردها در نشریه‌های الکترونیکی فارسی چندان مناسب نبوده است [۶]. نتایج مطالعه پاشائی‌زاده، فدایی و حری (۱۳۹۰) نشان داد که در ایران ۵۳۰ نشریه علمی منتشر می‌شود که بیشتر آنها به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی دولتی وابسته‌اند. همچنین فقط حدود ۴۰ درصد نشریه‌ها امکان دسترسی آزاد به متن کامل مقاله‌هایشان را از طریق وبگاه‌هایشان فراهم می‌سازند و در این زمینه نشریه‌های حوزه علوم پزشکی به نسبت سایر حوزه‌ها وضعیت بهتری داشتند [۷]. ورع، زراعتکار و پرتو (۱۳۹۰) در پژوهشی به ارزیابی وبسایت‌های نشریه‌های انگلیسی زبان دارای رتبه مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ و وزارت بهداشت و آموزش پزشکی ایران پرداختند. یافته‌ها بر اساس ۲۶ معیار و در ۶ مقوله ارتباطات، راهنمای نویسندگان، شیوه دسترسی، محتوای قابل دسترس، مشخصات نشر و مسئولیت ارائه شده است. نتایج حاکی از آن است که نیمی

نشریه علمی، یکی از مهم‌ترین ابزارهای توزیع و توسعه اطلاعات تخصصی است [۱]. هدف از انتشار نشریه‌های علمی، گسترش پژوهش در زمینه‌های مختلف، ارتقا و اعتلای سطح دانش نظری و علمی، ارتباط بین پژوهشگران، اندیشمندان و پژوهشگران، ایجاد بستر آزمایش، سنجش و ارزش‌گذاری نویافته‌ها است. کوتاهی و فشرده‌گی مطالب، روزآمد بودن نسبی اطلاعات، اندیشه‌های نو، اطلاعات اصیل و ایجاز در مقاله‌های نشریه‌ها سبب شده است که امروزه نشریه‌ها از تنوع قابل ملاحظه‌ای در جهان برخوردار باشند و سهمی عمده‌ای در نقل و انتقال آرا و اندیشه‌ها داشته باشند. دستیابی به این اهداف، بدون وجود ارتباط علمی، فراهم نیست و نه فقط پژوهشگر از وضعیت علمی موجود در زمینه‌ای خاص باخبر نمی‌شود؛ بلکه ممکن است منجر به دوباره‌کاری شود [۲]. از آنجا که هر اندیشه جدید برای آنکه مورد توافق اهل تخصص قرار گیرد، باید در معرض قضاوت و ارزیابی واقع شود، بنابراین عرضه مقاله‌ها پس از نقد و ارزشیابی به عنوان یافته‌های پذیرفته‌شده، به شکل مبانی و مبادی قابل قبول به نشریه‌ها راه می‌یابند.

از سوی دیگر نشریه‌ها در گذر از دنیای فیزیکی به دنیای مجازی، تحت تأثیر فناوری‌های نوین قرار می‌گیرند و با بهره‌گیری از این فناوری‌ها در راستای تسهیل و تسریع ارائه خدماتشان گام برمی‌دارند و سیر تکاملی حضورشان در وب رو به افزایش است [۳]. به عبارتی امروزه وبگاه‌ها به یکی از ابزارهای تعاملی و ارتباط کاربران با اطلاعات الکترونیکی تبدیل شده‌اند.

بر این اساس کمیت و کیفیت نشریه‌های علمی در سطح وب، نشانگر رشد دانش در سطح ملی و بین‌المللی و به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه جوامع در نظر گرفته می‌شود و اطلاع از وضعیت نشریه‌های معتبر و چگونگی توزیع آنها در رشته‌ها و گروه‌های مختلف و همچنین بهبود مشاهده‌پذیری در سطح وب، می‌تواند کمک مؤثری در ارزیابی سهم هر یک از گروه‌های علمی در خلق دانش باشد. این مهم زمانی اثربخش خواهد بود که در پرتو استانداردهای لازم صورت پذیرد.

ارتقای بهره‌وری و کاربردی‌شدن دستاوردهای پژوهشی کشور انجام شده است.

شاخص‌های مورد بررسی، مطابق با آئین‌نامه کمیسیون نشریات، در بخش کمی بر اساس ساختار وبگاه، مشخصات شناسنامه‌ای و رعایت آئین نگارش در مقاله‌های نشریه‌ها انجام شده است. برای ارزیابی کیفی شاخص‌هایی از جمله حضور نشریه در نمایه‌های معتبر علمی و استنادی، بررسی فرایند داوری و همچنین بهره‌گیری از نظرات داوران به صورت تخصصی و رعایت اصول اخلاقی نشر لحاظ شده است. پرسش‌های پژوهش عبارتند از:

۱. پراکندگی موضوعی و زبان انتشار نشریه‌های علمی معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری چگونه است؟
۲. نشریه‌های علمی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به لحاظ وابستگی سازمانی در چه وضعیتی قرار دارند؟
۳. شاخص‌های مصوب کمیسیون نشریات معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به چه میزان در نشریه‌ها رعایت شده است؟
۴. پراکندگی رتبه علمی نشریه‌های معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۹۸ چگونه است؟

روش تحقیق

روش پژوهش پیمایشی - توصیفی، با رویکرد ارزیابانه و وب‌سنجی است. جامعه آماری مطالعه حاضر، وبگاه ۱۱۳۲ عنوان نشریه مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است، تا شهریور ماه ۱۳۹۹ در سامانه یکپارچه ارزیابی نشریه‌ها ثبت شده‌اند [۱۱]. شایان ذکر است از این تعداد ۷۲ عنوان نشریه بین‌المللی است که مورد نظر این پژوهش نیستند. برای گردآوری داده‌ها از سیاهه واریسی متشکل از شاخص‌های مندرج در آئین‌نامه نشریه‌ها استفاده شده است. به این ترتیب که در بازه زمانی مشخص، تک‌تک وبگاه‌های نشریه‌ها بر اساس معیارهای سیاهه واریسی مورد مشاهده قرار می‌گیرد و نتیجه به صورت نماد صفر (۰) یا یک (۱) مشخص و امتیاز مربوط از منظر وجود یا نبود هر یک از معیارهای مورد بررسی، تعیین شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی انجام و یافته‌ها در قالب جداول ارائه شده است.

از این معیارها در بیشتر نشریه‌ها مورد بررسی به میزان مناسبی رعایت شده‌اند، اما برخی معیارها که در جلب اعتماد مخاطب نسبت به اعتبار نشریه تأثیر ویژه‌ای دارند به طور گسترده‌ای نادیده گرفته شده‌اند [۸]. نتایج مطالعه ورع (۱۳۹۴)، حاکی از آن است که از ۱۴۵۵ نشریه علمی معتبر در ایران تا تیر ماه ۱۳۹۴، بیش از ۹۵ درصد، وابسته به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی‌اند. همچنین تعداد نشریه‌های از تیر ماه ۱۳۸۸ تا تیر ماه ۱۳۹۴ با رشد ۲/۷ برابری مواجه بود و دسترسی آزاد به متن کامل مقاله‌ها، از طریق وبگاه نشریه‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارد [۹]. آجیلی، حاجی احمدی، محمدی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی ویژگی‌های سه‌گانه در وبسایت‌های نشریه‌های علمی پژوهشی ایران پرداختند. یافته‌ها نشان دادند مؤلفه‌های ساختاری، محتوایی و ظاهری به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم مورد توجه قرار گرفته‌اند. چشمه‌سهرابی و دهخدایی (۱۳۹۹) با استفاده از سیاهه واریسی پژوهشگرساخته و بر اساس معیارهای آئین‌نامه، به ارزیابی نشریه‌های حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد نشریه‌های مورد مطالعه ۸۶ درصد معیارهای آئین‌نامه را رعایت کرده‌اند [۱۰].

با توجه به اهمیت جایگاه نشریه‌ها در عصر جهانی‌شدن، لزوم انجام ارزیابی کمی و کیفی وبگاه نشریه‌ها، به صورت دوره‌ای به منظور شناخت نقاط قوت و ضعف و ارتقای جایگاه علمی کشور ضروری به نظر می‌رسد. جمع‌بندی نتایج مطالعات در فواصل زمانی مختلف حاکی از ارتقای وضعیت صفحه‌های وب نشریه‌ها است؛ اما از طرفی تاکنون به دلیل نبود استاندارد و شاخص‌های مشخص، پراکندگی و چالش‌هایی برای مدیران نشریه‌ها و طراحان وبگاه‌ها ایجاد شده، که نتایج اینگونه مطالعات می‌تواند به عنوان الگویی، زمینه لازم را در راستای ایجاد وبگاه استاندارد، به شکل یک‌دست و قابل قبول فراهم آورد.

بر این اساس مطالعه حاضر با بررسی وضعیت و ارزیابی کمی و کیفی نشریه‌های مصوب وزارت عتف و با هدف نظارت و ارتقای کیفی، کمک به استانداردسازی نشریه‌های علمی، کمک به حضور نشریه‌های علمی داخلی در نمایه‌ها و عرصه‌های بین‌المللی، کمک به افزایش نقش نشریه‌ها در

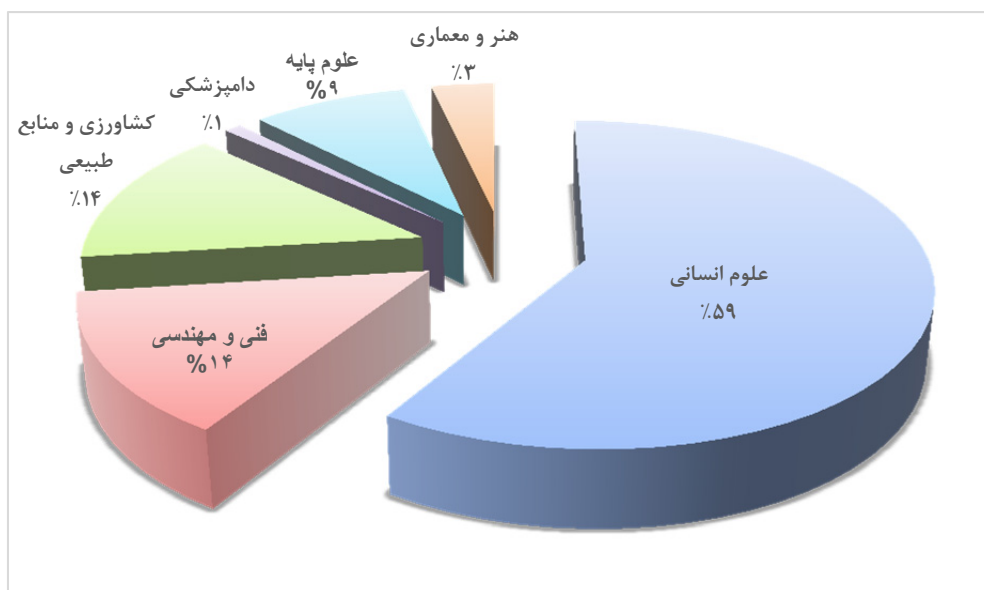
یافته‌ها

در این بخش با تکیه بر تحلیل داده‌های استخراج‌شده از سیاهه واری به پاسخ پرسش‌های پژوهش می‌پردازیم.

پراکندگی موضوعی و زبان انتشار نشریه‌های علمی معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

از تعداد ۱۰۶۰ عنوان نشریه مورد مطالعه، طبق

تقسیم‌بندی موضوعی وزارت عتف؛ بیشترین تعداد با ۶۳۲ عنوان مربوط به حوزه علوم انسانی و سپس به ترتیب حوزه فنی و مهندسی با ۱۴۶ عنوان، کشاورزی و منابع طبیعی با ۱۴۴ عنوان، علوم پایه با ۹۱ عنوان، هنر و معماری با ۳۸ عنوان و دامپزشکی با ۹ عنوان در مراتب بعد قرار دارند (نمودار ۱).

نمودار ۱. توزیع فراوانی حوزه موضوعی نشریه‌ها

ذکر است فقط در حوزه موضوعی علوم انسانی نشریه‌هایی به زبان غیر از فارسی و انگلیسی منتشر می‌شوند.

همچنین وضعیت زبان انتشار نشریه‌ها، حاکی از انتشار ۸۵ درصدی پژوهش‌ها به زبان فارسی، در مقابل انتشار فقط ۱۵ درصدی به سایر زبان‌ها است (جدول ۱). شایان

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد زبان انتشار نشریه‌ها

جمع	هنر و معماری	علوم پایه	دامپزشکی	کشاورزی و منابع طبیعی	فنی و مهندسی	علوم انسانی	حوزه موضوعی	
							زبان فارسی	زبان غیر فارسی
۹۲۱	۳۵	۶۴	۶	۱۳۰	۹۴	۵۹۲	فراوانی	فارسی
۱۰۰	۴	۷	۱	۱۴	۱۰	۶۴	درصد	فارسی
۱۳۹	۳	۲۷	۳	۱۴	۵۲	۴۰	فراوانی	غیر فارسی
۱۰۰	۲	۱۹	۲	۱۰	۳۸	۲۹	درصد	غیر فارسی

فناوری که دارای موافقت قطعی از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه‌های «علوم، تحقیقات و فناوری» یا «بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» یا سایر مراجع قانونی باشد.

مراکز علمی بخش خصوصی و شخصیت‌های علمی و یا متخصص در حوزه مرتبط: هر یک از مراکز علمی بخش خصوصی یا شخصیت‌های علمی و یا متخصص در حوزه‌ای خاص.

وضعیت نشریه‌های علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به لحاظ وابستگی سازمانی

صاحب امتیاز نشریه‌ها می‌تواند وابسته به هر یک از ارگان‌های زیر باشد:

- ◇ انجمن: انجمن‌های علمی دارای مجوز از کمیسیون انجمن‌های علمی وزارتخانه‌های «علوم، تحقیقات و فناوری» یا «بهداشت، درمان و آموزش پزشکی»؛
- ◇ مؤسسه: هر یک از مراکز آموزش عالی، پژوهشی و

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد وابستگی سازمانی نشریات

جمع	هنر و معماری	علوم پایه	دام پزشکی	کشاورزی و منابع طبیعی	فنی و مهندسی	علوم انسانی	حوزه موضوعی	
							وابستگی سازمانی	
۶۵۳	۲۴	۵۷	۷	۸۷	۶۷	۴۱۱	فراوانی	دانشگاهی
۱۰۰	۴	۹	۱	۱۳	۱۱	۶۲	درصد	
۱۷۶	۵	۲۵	۲	۲۹	۴۵	۷۰	فراوانی	انجمن‌های علمی
۱۰۰	۳	۱۴	۱	۱۷	۲۶	۳۹	درصد	
۲۰۷	۸	۷	-	۲۷	۲۷	۱۳۸	فراوانی	مؤسسه‌ها و سازمان‌های پژوهشی علمی دولتی غیر دانشگاهی
۱۰۰	۳	۴	-	۱۳	۱۳	۶۷	درصد	
۹	-	۲	-	-	۳	۴	فراوانی	بخش خصوصی
۱۰۰	-	۲۰	-	-	۳۵	۴۵	درصد	
۱۵	۱	-	-	۱	۴	۹	فراوانی	سایر
۱۰۰	۱۰	-	-	۱۰	۳۵	۴۳	درصد	

ارزیابی کمی و کیفی نشریه‌ها

بر اساس مصوبه کمیسیون نشریات علمی کشور، نشریه‌ها پس از ارزیابی بر اساس ۷ شاخص اصلی و امتیازهای تعیین شده در پنج دسته قرار خواهند گرفت (جدول ۳).

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، دانشگاه‌ها بیش از ۶۳ درصد، مؤسسه‌ها و سازمان‌های پژوهشی علمی دولتی و غیر دانشگاهی ۱۹ درصد، انجمن‌های علمی ۱۶ درصد و سازمان‌های خصوصی و افراد ۲ درصد از نشریه‌ها را منتشر می‌کنند (جدول ۲).

جدول ۳. معیارهای کلی ارزیابی نشریات علمی

ردیف	معیارهای کلی ارزیابی نشریه‌های علمی	سقف امتیاز
۱	انتشار به موقع و ضوابط آئین‌نامه نشریه‌ها	۱۶۰
۲	سامانه استاندارد، زیرساخت‌ها و اطلاعات شناسنامه‌ای نشریه	۱۷۰
۴	آئین نگارش، ساختار و کیفیت مقاله‌ها	۲۷۰
۵	فرایند پذیرش مقاله‌ها و داوری تخصصی	۸۰
۶	وضعیت نشریه در نمایه‌های استنادی، تخصصی و اجتماعی	۲۳۰
۷	به کارگیری مقررات و امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای رعایت اخلاق نشر و جلوگیری از بروز تخلفات علمی	۹۰

۲۴ مقاله علمی منتشر کند. یکی دیگر از ارکان اصلی اینکه شکل‌گیری نشریه از طریق سردبیر است؛ شخصی دارای مرتبه دانشگاهی و یکی از سرآمدان علم، پژوهش و فناوری در حوزه موضوعی نشریه است و مسئولیت اداره و هدایت امور علمی و محتوایی، از جمله تهیه شیوه‌نامه تدوین مقاله‌ها، بررسی اولیه و ارزیابی مقاله‌ها، به منظور تصویب در گروه دبیران و ارائه گواهی تأیید یا رد مقاله‌ها را بر عهده دارد. از طرفی هر نشریه یک گروه دبیری و یا به عبارت دیگر هیئت تحریریه دارد. گروه دبیران، مقاله‌های پیشنهادی را بررسی و با موضوع و اهداف نشریه مطابقت می‌دهند. تعیین داوران هر مقاله، بررسی داوری‌ها، و تأیید نهایی یا رد مقاله از وظایف گروه دبیران است. پیشنهاد می‌شود، اعضای این گروه تا حد امکان از دانشگاه‌ها، مؤسسه‌ها و یا حتی کشورهای مختلف باشند. میزان پیروی نشریه‌های مورد بررسی از معیارهای این شاخص در جدول (۴) نشان داده شده است.

رتبه‌بندی نشریه‌ها پس از ارزیابی به شرح زیر خواهد بود:

۱. نشریه‌های نمایه‌شده در پایگاه‌های جی‌سی‌آر (Q₁-Q₄)، وب‌اوساینس و اسکوپوس (Q₁-Q₄): نشریه‌های بین‌المللی؛
۲. نشریه‌های با کسب ۸۰۱ تا ۱۰۰۰ امتیاز برجسته (A)؛
۳. نشریه‌های با کسب ۶۰۱ تا ۸۰۰ امتیاز خوب (B)؛
۴. نشریه‌های با کسب ۴۰۱ تا ۶۰۰ امتیاز متوسط (C)؛
۵. نشریه‌های با کسب ۴۰۰ امتیاز و پایین‌تر ضعیف (D).

انتشار به موقع و ضوابط آئین‌نامه نشریه‌ها

تعداد شمارگان یا توالی انتشار هر نشریه علمی طی سال باید به طور منظم و فقط به یکی از صورت‌های دو فصلنامه (دو شماره در سال)، فصلنامه (۴ شماره در سال)، دو ماهنامه (۶ شماره در سال) یا ماهنامه (۱۲ شماره در سال) باشد. همچنین هر نشریه باید طی هر سال دست کم

جدول ۴. انتشار منظم و رعایت ضوابط آئین‌نامه نشریه‌ها

ردیف	انتشار منظم و رعایت ضوابط آئین‌نامه نشریه‌ها	درصد
۱	مرتبه علمی سردبیر (دانشیار/ استادیار)	۱۰۰
۲	انتشار به موقع هر شماره از نشریه در دوره مربوط طی یک سال (ابتدای دوره انتشار)	۹۶
۳	صاحب امتیاز انجمن یا همکاری با انجمن دارای رتبه	۱۶
۴	تعداد اعضای گروه دبیران از افراد شاخص علمی مؤسسه/ کشورهای مختلف	۱*

دیگر نکات مهم در این بخش معرفی دقیق و کامل افراد حاضر در این گروه است که باید به آن توجه شود. بنابراین با توجه به اطلاعات مندرج در وبگاه نشریه‌ها برای هر نشریه اعضای منحصر به فرد به لحاظ وابستگی سازمانی بررسی و یافته‌ها نشان داد، تنوع سازمانی گروه دبیران از ۲۸ تا ۱۰۰ درصد و در بیش از ۸۰ درصد نشریه‌ها بیش از ۵۰ درصد رعایت شده است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، با بررسی هر یک از وبگاه‌ها مشخص شد که نظم در توالی انتشار در بیش از ۹۶ درصد نشریه‌های مورد بررسی رعایت شده؛ اما این توالی به ندرت در وبگاه نشریه درج شده و بازه زمانی انتشار به طور عمده بر اساس آرشیو و شماره‌های گذشته نشریه‌های قابل تشخیص است. یکی از ارکان تشکیل‌دهنده نشریه وجود صاحب امتیاز است؛ اما از آنجایی که انجمن‌ها معمولاً به صورت داوطلبانه شکل می‌گیرند، بنابراین امتیاز ویژه‌ای برای آنها به لحاظ ارزیابی در نظر گرفته شده است. توزیع جغرافیایی اعضای هیئت تحریریه و به عبارتی حضور افرادی از دانشگاه‌ها، مؤسسه‌ها و کشورهای مختلف در گروه هیئت تحریریه از شاخص‌های مهم و اثرگذار در پذیرش یک نشریه در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی است. از

۱. به دلیل ماهیت معیار، به صورت توضیح در خارج از جدول ذکر شده است.

سازمانی ضروری به نظر می‌رسد. بر این اساس نشریه‌ها باید دارای سامانه اختصاصی، فعال و استاندارد باشند؛ زیرا این امر منجر به ارتقای کمی و کیفی نشریه‌ها خواهد شد. به این منظور شاخص‌هایی از طرف کمیسیون نشریات برای داشتن وبگاه استاندارد نشریه تعریف شده است (جدول ۵).

داشتن وبگاه استاندارد، زیرساخت‌ها و اطلاعات شناسنامه‌ای نشریه

با توجه به نقش مؤثر وبگاه‌ها در اعتلای سطح تولید و توسعه علمی، نیاز به درک آنچه کاربران از خدمات اطلاع‌رسانی و وبگاه‌ها انتظار دارند، برای رسیدن به اهداف

جدول ۵. داشتن وبگاه استاندارد، زیرساخت‌ها و اطلاعات شناسنامه‌ای نشریه

ردیف	داشتن وبگاه استاندارد، زیرساخت‌ها و اطلاعات شناسنامه‌ای نشریه	درصد
۱	درج فهرست مقاله‌های هر شماره و آرشیو نشریه	۹۸
۲	راهنمای نویسندگان (داشتن دستورالعمل و راهنمای تهیه و تنظیم مقاله‌ها، جداول، نمودار، عکس‌ها)	۹۷
۳	اعلام خلاصه آماری ^۱	۹۶
۴	به‌روز بودن اطلاعات نشریه در وبگاه	۹۵
۵	درج عنوان نشریه (زبان اصلی و انگلیسی)	۹۵
۶	خروجی پی‌دی‌اف و ایکس‌ام‌ال استاندارد	۹۵
۷	اعلام روش استاندارد در مأخذنویسی	۹۵
۸	راهنما و لینک ثبت‌نام در سامانه	۹۵
۹	جزئیات تماس نشریه (آدرس پستی، آدرس وبگاه، آدرس الکترونیکی، تلفن و نمابر)	۹۵
۱۰	اعلام وضعیت دسترسی به تمام مقاله‌ها (دسترسی باز یا حق اشتراکی)	۹۱
۱۱	درج پیوند مستقیم نشریه به پایگاه‌های استنادی و تخصصی‌ای که نشریه در آنها نمایه شده	۸۶
۱۲	درج نام و آرم ناشر، نام صاحب امتیاز و شاپا در وبگاه نشریه	۸۲
۱۳	تعیین نوع یا انواع مقاله‌های قابل انتشار در هر نشریه (پژوهشی ^۲ ، مروری ^۳ ، موردی ^۴ ، روش‌شناسی ^۵ ، و ترویجی-کاربردی ^۶)	۷۷
۱۴	درج ماه و سال آغاز انتشار و توالی نشریه	۷۶
۱۵	درج اهداف و حوزه موضوعی نشریه در وبگاه	۷۳
۱۶	درج فرایند داوری در وبگاه نشریه	۶۷
۱۷	درج میانگین بازه زمانی فرایند داوری و نرخ پذیرش مقاله‌ها	۵۴
۱۸	درج شناسه‌گر دیجیتال مقاله ^۷ یا درج شناسه‌گر دیجیتال ^۸	۵۲
۱۹	درج فهرست مقاله‌های آماده انتشار	۴۵
۲۰	محاسبه خودکار نرخ پذیرش مقاله‌ها (نسبت مقاله‌های پذیرفته‌شده به دریافتی)	۳۵

1. Figures & Facts
2. Research/Original article
3. Review article
4. Casestudy
5. Methodology
6. Applied article
7. DOI
8. DOR

واقعی ضریب تأثیر نشریه‌ها کمک خواهد کرد [۱۲]. با وجود مزایای زیاد بهره‌گیری از شناسه دیجیتال برای مقاله‌ها، حدود ۵۰ درصد نشریه‌های مورد مطالعه در سال مورد ارزیابی از این کد استفاده نمی‌کنند. این آمار ضرورت توجه و برنامه‌ریزی مدیران نشریه‌ها در استفاده از این شناسه بین‌المللی را نشان می‌دهد به گفته سردبیران برخی نشریه‌ها، دلیل این مسئله را شاید بتوان به تحریم‌ها و همچنین بار مالی برای اخذ کد دانست. در این راستا مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، شناسه دیجیتال خاص نشریه‌های داخل را تحت عنوان «دی‌آر» فراهم آورده است که نشریه‌ها می‌توانند در صورت تمایل، از طریق این سازمان کد مربوط را دریافت کنند.

رعایت آئین نگارش، ساختار و کیفیت مقاله‌ها

چنانچه پیشتر اشاره شد نزدیک به ۸۵ درصد نشریه‌های وزارت عتف به زبان فارسی منتشر می‌شوند. بنابراین وجود عنوان و چکیده مقاله به زبان انگلیسی، برای شناخته‌شدن نشریه در سطح بین‌المللی و همچنین دستیابی به اطلاعات برای پژوهشگری که به زبان اصلی مقاله مسلط نیستند، ضروری به نظر می‌رسد. همچنین دو معیار نام و وابستگی سازمانی نویسندگان می‌تواند در فرایند نمایه‌سازی مقاله‌ها در پایگاه‌های مختلف نقش داشته باشد و میزان تولیدات علمی هر سازمان (پژوهشگاه، دانشگاه، سازمان‌های اداری و ...) را تعیین کند. مشخص‌بودن نویسنده مسئول که عهده‌دار مسئولیت اثر است، می‌تواند باعث ایجاد اعتماد در خوانندگان آن مقاله باشد، همچنین وجود الگوی منظم در انتشار مقاله‌ها برای سرعت و سهولت دستیابی به اطلاعات خاص اهمیت دارد. از طرفی نیز اعلام قدردانی از تأمین‌کننده اعتبار پژوهش می‌تواند سایر خوانندگان را با چنین سازمان‌هایی آشنا سازد (جدول ۶).

با مراجعه به وبگاه هر یک از نشریه‌ها، وجود یا نبود هر یک از معیارهای این شاخص تعیین شد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، داشتن وبگاه استاندارد و اطلاعات شناسنامه‌ای در بیش از ۹۰ درصد نشریه‌های مورد بررسی به میزان بالاتر از ۵۰ درصد رعایت شده و مورد توجه بوده است. دلیل این امر را شاید بتوان اشتراک معیارهای موجود در نسخه‌های چاپی و الکترونیکی دانست. اما از طرفی در عمده وبگاه‌های نشریه‌ها، سال آغاز به انتشار نشریه درج نشده است و تعیین این مورد بر اساس آرشیو مشخص شد؛ این در حالی است که به دلیل ناقص‌بودن آرشیو یا قدیمی‌بودن نشریه، سال آغاز به انتشار در برخی نشریه‌ها قابل تعیین نیست. همچنین مشخص‌بودن دامنه موضوعی و هدف نشریه، نقش مهمی در جذب مخاطب و مقاله‌های مرتبط دارد. در این راستا ضروری است با عبارت‌ها و واژگان مشخص دامنه و چارچوب فعالیت نشریه تشریح شود. این بخش در بیش از ۷۰ درصد وبگاه نشریه‌های مورد مطالعه وجود داشت؛ اما اطلاعات ارائه شده ناقص و با عبارت‌های عام و بسیار کلی تشریح شده بودند، به گونه‌ای که به مخاطبان آگاهی کافی از چشم‌انداز نشریه را نمی‌دادند. یکی دیگر از گام‌های اساسی در افزایش کیفیت مقاله‌های نشریه‌ها، آموزش و اطلاع‌رسانی دقیق به نویسندگان درباره ساختار و ویژگی‌های مقاله استاندارد و مورد پذیرش نشریه است. بنابراین معمولاً در وبگاه نشریه‌ها، بخش خاصی با عنوان راهنمای نویسندگان وجود دارد که اطلاعات دقیق و روشنی درباره نحوه تدوین مقاله ارائه می‌دهد. استفاده از الگوی استاندارد معتبر به ویژه متناسب با حوزه‌های مختلف موضوعی و الگوهای استاندارد معتبر ملی و بین‌المللی نیز اهمیت زیادی دارد که بهتر است به همراه نمونه ارائه شود. خوشبختانه این معیار در بیش از ۹۷ درصد نشریه‌ها رعایت شده بود.

از دیگر معیارهای اثرگذار در این شاخص، شناسه دیجیتال مقاله‌ها است که مالکیت مادی و معنوی مقاله را مشخص می‌کند. این کد در حقیقت اثر انگشت مقاله است و به عنوان لینک ثابت، تمامی ارجاع‌ها و بازدیدهای مربوط به مقاله را کنترل و از هدر رفتن ارجاع‌ها جلوگیری می‌کند. شناسه دیجیتال با قابلیت تعریف تحت وب می‌تواند خطاهای انسانی در نگارش منابع را حذف و به محاسبه

جدول ۶. رعایت آئین نگارش، ساختار و کیفیت مقالات

ردیف	رعایت آئین نگارش، ساختار و کیفیت مقاله‌ها	درصد
۱	اجرای صحیح، همسان و استاندارد مآخذنویسی در تمام مقاله‌ها (درون‌متنی، برون‌متنی و در فهرست منابع)، استفاده از منابع به‌روز، داشتن منابع به زبان اصلی و انگلیسی	۹۷
۲	رعایت یک‌دست بودن فرمت در مقاله‌های نشریه	۹۵
۳	درج عنوان مقاله به زبان اصلی و انگلیسی	۹۴
۴	نام و وابستگی سازمانی نویسندگان، مشخص‌بودن نویسنده مسئول و پست الکترونیکی نویسندگان در مقاله به زبان اصلی و به زبان انگلیسی	۹۱
۵	درج عنوان، سال، دوره و شماره نشریه، شماره صفحه آغاز و پایان مقاله، تاریخ دریافت و پذیرش مقاله و نوع مقاله در صفحه نخست هر مقاله و درج عنوان، سال، دوره و شماره نشریه، شماره صفحه‌های مقاله و نام نویسنده اول طبق الگوی یکسان در سربرگ صفحه‌های مقاله‌ها	۵۴
۶	درج قدردانی از حامی یا تأمین‌کننده اعتبار پژوهش (در صورت وجود) در مقاله	۲۵
۷	مرتبط‌بودن مقاله‌ها با موضوع نشریه	خوب
		متوسط
		ضعیف
۸	کیفیت علمی مقاله‌های نشریه	به‌روز بودن موضوع‌ها
		تمرکز و حفظ یکپارچگی موضوع
		داشتن نوآوری
		سطح علمی و عمق دانش تخصصی
		نیازمحور بودن موضوع‌ها
		کاربردی و اثربخش بودن نتایج در جامعه علمی
۹	تنوع جغرافیایی و سازمانی نویسندگان (در یک سال)	*
۱۰	درصد نویسندگان تکراری در نشریه (در یک سال)	*

علمی را نباید نادیده گرفت. برای محاسبه این شاخص وابستگی سازمانی همه نویسندگان در مقاله‌های سال مورد ارزیابی استخراج و سپس بر اساس منحصر به فرد بودن یا تکراری بودن سازمان این معیار بررسی شده است. نتایج نشان داد، این معیار به میزان ۲۰ تا ۱۰۰ درصد نشریه‌ها این مورد را رعایت کرده‌اند و حدود نیمی از نشریه‌ها بیش از ۵۰ درصد به این مهم پرداخته‌اند. همچنین یکی از نکات مورد توجه تعداد مقاله‌ها از یک نویسنده طی سال است. برای بررسی نام و نام خانوادگی کلیه نویسندگان در مقاله‌های سال مورد ارزیابی استخراج و یافته‌ها نشان داد، نداشتن نویسنده تکراری به میزان ۵۰ تا ۱۰۰ درصد و در ۹۴ درصد نشریه‌ها، بیش از ۸۵ درصد رعایت شده است. ارزیابی کیفی نشریه‌ها در این فرایند، توسط بیش از

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، اجرای درست اصول نگارش به میزان بیش از ۹۰ درصد در نشریه‌های مورد بررسی رعایت شده است. پیروی اندک نشریه‌ها برای درج قدردانی از حامی، به دلیل ماهیت برخی پژوهش‌ها میسر نیست و نمی‌توان بر آن خرده گرفت. به نظر می‌رسد صرف اشاره به این نکته در بخش راهنما و درج توسط نویسندگان در صورت وجود حامی، برای کسب امتیاز کافی باشد؛ هر چند در این مطالعه، چند مقاله از نشریه‌های مورد بررسی و در صورت وجود، امتیاز مربوط تعلق گرفته است.

در معیار تنوع جغرافیایی نویسندگان باید گفت، گستردگی طیف جغرافیایی و سازمانی نویسندگان، نشان از انعطاف‌پذیری و فقدان سوگیری نشریه به سازمان یا فردی خاص است. البته محدودیت برخی رشته‌ها و موضوع‌های

منتشر شده به منظور اشاعه اطلاعات صحیح و معتبر است. رایج‌ترین روشی که نشریه‌ها برای تضمین کیفیت در نظر می‌گیرند، استفاده از فرایند داوری یا نظام هم‌ترازخوانی است. این فرایند به معنای «ارزیابی مقاله‌های ارائه‌شده به نشریه‌ها توسط داور یا داوران متخصص در حوزه موضوعی مقاله» است. در فرایند داوری، سردبیر پس از بررسی اولیه، مقاله را برای داوران آشنا به آن زمینه ارسال می‌کند. گاهی طولانی‌بودن این فرایند منجر به تأخیر در انتشار می‌شود که این امر ضمن تأثیر بر از دست رفتن تازگی، اهمیت و تأثیرگذاری یافته‌های تحقیقاتی، مزایای کمتری نیز به دلیل ارتقای فردی و سازمانی برای پژوهشگر به همراه خواهد داشت. بر این اساس ضروری است تا فرایند داوری به شکلی شفاف در وبگاه نشریه‌ها وجود داشته باشد (جدول ۷).

۳۵۰۰ داور متخصص در حوزه موضوعی مربوط انجام شده است. به این ترتیب که در آغاز بانکی متشکل از بیش از ۸ هزار داور تشکیل و سپس با توجه به تعداد نشریه‌ها و حوزه‌های موضوعی مختلف، از اطلاعات بانک داوران استفاده شد. ۳ نفر از داوران متخصص در حوزه موضوعی مربوط ارزیابی هر نشریه را انجام می‌دهند و نتایج مرتبط‌بودن حوزه موضوعی مقاله با موضوع نشریه‌ها را با درصد بالایی تأیید می‌شود. همچنین داوران کیفیت علمی نشریه‌ها را بر اساس ۶ معیار مندرج در جدول (۶) تعیین می‌کنند و به طور کلی در همه نشریه‌های مورد بررسی این معیارها به میزان ۷۵ درصد رعایت و در سطح مطلوبی گزارش شده است.

رعایت فرایند پذیرش مقاله‌ها و داوری تخصصی

مهم‌ترین عملکرد نشریه‌ها، بررسی کیفیت اطلاعات

جدول ۷. رعایت فرایند پذیرش مقاله‌ها و داوری تخصصی

ردیف	رعایت فرایند پذیرش مقاله‌ها و داوری تخصصی	درصد
۱	داوری الکترونیکی برای هر مقاله	۹۸
۲	درج میانگین بازه زمانی فرایند داوری پذیرش مقاله	۹۵
۳	استفاده از نرم‌افزارهای مشابهت‌یاب در بررسی و داوری مقاله‌ها	۵۰
۴	اعلام بازه زمانی بررسی اولیه مقاله‌های دریافتی	۴۱
۵	درج سالانه اسامی داوران در نشریه	۴۰
۶	توزیع جغرافیایی و سازمانی داوران	۳۱
۷	درج مراحل داوری به صورت نمودار	۳۰
۸	اشتراک داوران در پایگاه‌های بین‌المللی	۱۸

هم برای نشریه‌ها و داوران به دنبال دارد؛ از جمله اینکه نشریه‌ها می‌توانند از بانک داوران، داور تخصصی مورد نیاز را بیابند و داوران معتبر را به نشریه دعوت کنند. همچنین امکان مشاهده پروفایل داور در چنین پایگاه‌هایی وجود دارد که می‌تواند به داوری‌ها اعتبار بخشد و قدرت علمی داور را در نقد صحیح مقاله به جامعه علمی نشان دهد. این شاخص از سوی نشریه‌های داخلی نیازمند توجه بیشتری است و رعایت فقط ۱۸ درصدی آن از سوی نشریه‌ها جای تأمل دارد. معیار مهم دیگر در این شاخص، بررسی سرقت ادبی و علمی مقاله‌های دریافتی است. نشریه‌ها باید سیاست

با توجه به گسترش استفاده از سامانه‌های الکترونیکی در نشریه‌ها، انجام فرایندها از ارسال مقاله تا داوری و اعمال بازنگری‌های لازم و همچنین تأیید و پذیرش نهایی به صورت الکترونیکی انجام می‌شود. همان‌گونه که ملاحظه می‌کنید فرایند داوری در ۹۸ درصد نشریه‌ها به صورت الکترونیکی و از طریق سامانه صورت می‌پذیرد. اما بازه زمانی فرایند دریافت تا پذیرش گاه طولانی و بیش از ۶ ماه می‌شود که چنانچه پیشتر اشاره شد این امر منجر به از دست رفتن تازگی مطالب خواهد شد. توجه به اشتراک داوران مقاله‌ها، در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی مزایایی را

نمایه‌شدن، فراهم کردن شرایطی است که عنوان نشریه در سایت‌ها و پایگاه‌های مختلف عمومی و تخصصی مشاهده شود. نمایه‌شدن نشریه در پایگاه‌های معتبر ملی و بین‌المللی تأثیر بسیاری در افزایش اعتبار نشریه و احتمال دریافت مقاله‌های با کیفیت از نویسندگان معتبر آن حوزه موضوعی دارد. بنابراین اینکه نشریه در چه پایگاهی نمایه می‌شود، اهمیت دارد. این نمایه‌ها به سه دسته اصلی پایگاه‌های عمومی، پایگاه‌های تخصصی و موضوعی و پایگاه‌های اصلی تقسیم می‌شود (جدول ۸).

و رویکرد خود را در این زمینه اعلام و مصادیق و موارد آن و نحوه برخورد را به روشنی مشخص کنند تا به شکلی نظام‌مند و در چارچوب قوانین عمل شود. با وجود اهمیت این موضوع فقط ۵۰ درصد نشریه‌های مورد بررسی در وبگاه خود و بسیار سطحی، در حد یک عبارت به این نکته اشاره کرده بودند که از نرم‌افزارهای مشابهت‌یاب استفاده می‌کنند در برخی موارد نام نرم‌افزار ذکر نشده بود.

وضعیت نشریه در نمایه‌های استنادی، تخصصی و اجتماعی

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اعتبار نشریه، نمایه‌شدن در پایگاه‌های علمی و استنادی معتبر است. منظور از

جدول ۸. وضعیت نشریه‌ها در نمایه‌های استنادی، تخصصی و اجتماعی

ردیف	وضعیت نشریه در نمایه‌های استنادی، تخصصی و اجتماعی	درصد
۱	نمایه‌شدن در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC فاقد Q و Q1-Q4)	۹۰
۲	نمایه‌شدن در پایگاه‌های اطلاعاتی عمومی (رایسست، دواج، سید و ...)	۸۵
۳	نمایه‌شدن در پایگاه‌های استنادی بین‌المللی بدون ضریب تأثیر و Q (دبلیواواس، اسکوپوس، گوگل اسکولار)	۴۵
۴	عضویت در دست کم سه شبکه اجتماعی علمی (ریسرچ گیت، لینکدین، آکادمیا و ...) و قرار دادن پیوند آن در وبگاه نشریه	۱۸
۵	نمایه‌شدن نشریه در پایگاه‌های معتبر تخصصی (کمیکال ابسترکت، اگریکولا، کبی، مت‌ساینس و ...)	۱۲

گوگل اسکولار، اسکوپوس (فاقد Q)، دبلیواواس و نیز پایگاه‌های اطلاعاتی عمومی مانند پایگاه نشریه‌های مرکز منطقه‌ای، جهاد دانشگاهی، دواج^۱ و ... برای مشاهده‌پذیری بیشتر و اشتراک اطلاعات علمی باید مورد توجه ویژه قرار گیرد. از سویی نمایه‌شدن نشریه‌ها در پایگاه‌های تخصصی به میزان فقط ۱۲ درصد را می‌توان ناشی از نبود چنین پایگاه‌هایی به خصوص در حوزه‌های علوم انسانی دانست. از دیگر عوامل تأثیرگذار در این شاخص می‌توان از عضویت نشریه‌ها در شبکه‌های اجتماعی در راستای ایجاد ارتباطات علمی نام برد. با مراجعه به وبگاه نشریه‌ها و مشاهده لینک هر یک از شبکه‌های اجتماعی مورد نظر، فقط در ۱۸ درصد نشریه‌ها رعایت شده بود، بنابراین نیاز به توجه بیشتری دارد.

بر این اساس موارد پیش گفته مهم است که در وبگاه نشریه بخش ویژه‌ای برای انعکاس نمایه‌های نشریه در نظر گرفته شود. اما این نکته قابل تأمل است که اطلاعات مندرج در این بخش در بسیاری از نشریه‌ها مورد بررسی ناقص و فاقد اطلاعات مستند و معتبری بودند، این نکته به خصوص در مورد پایگاه‌هایی که دسترسی به آنها نیازمند در اختیار داشتن نام کاربری و گذرواژه است اهمیت بیشتری می‌یابد. در این مورد ضروری است تصویر یا اطلاعات مستندی که نشان‌دهنده وضعیت نمایه‌شدن نشریه در آن پایگاه است ارائه شود و فقط به ذکر و یا قرار دادن لینک صفحه اصلی بسنده نشود.

طبق بررسی بر اساس آخرین فهرست ارائه‌شده از سوی پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، بیش از ۹۰ درصد نشریه‌های مورد مطالعه در این پایگاه نمایه شده‌اند و به عبارتی یک‌بار به لحاظ کیفی مورد بررسی و ارزیابی جامع قرار گرفته‌اند. نمایه‌شدن در پایگاه‌های بین‌المللی مانند

1. DOAJ

پشتیبانی از سردبیران و نویسندگان و ناشران تأسیس و از مراکز مهم و معتبر دنیا در ترویج اخلاق در حوزه پژوهش است که با انتشار دستورالعمل‌ها به اجرای قوانین اخلاقی در انتشارات کمک می‌کند. نشریه‌ها با عضویت در این کمیته می‌توانند بر اعتبار و کیفیت انتشارات خود در سطح بین‌المللی بیافزایند. یکی از بدیهی‌ترین اصول دسترسی آزاد، اطلاق مجوز نشر یا دسترسی تحت عنوان حق کپی‌رایت^۲، به منظور گسترش دسترسی‌پذیری آثار بدیع برای دیگران به منظور استفاده اشتراکی و سازنده است. ضروری است نشریه‌هایی که این مجوز را دریافت کرده‌اند در وبگاه و در صفحه نخست آن را اطلاع‌رسانی کنند. جدول (۹) میزان پیروی نشریه‌ها از معیارهای این شاخص را نشان می‌دهد.

رعایت اخلاق علمی نشر و جلوگیری از بروز تخلفات علمی

پایبندی به اصول اخلاقی نشر مقاله‌های علمی، یکی از معیارهایی است که همواره از سوی پایگاه‌های نمایه‌کننده نشریه رصد می‌شود. بر این اساس انتظار می‌رود در سامانه نشریه‌ها، بخش مشخصی برای تشریح مجموعه قوانین اخلاقی و حقوقی وجود دارد که لازم است هم نویسندگان مقاله‌ها و هم مسئولان نشریه به آن پایبند باشند و روند اجرای آن و پیامدهای ناشی از رعایت نکردن به این اصول و قوانین نیز به روشنی مشخص شود. شایسته است نشریه‌ها همواره این بخش از اطلاعات را متناسب با آخرین قوانین بین‌المللی روزآمد نگه دارند. همچنین قبول قوانین مرتبط با اخلاق نشر^۱ برای دسترسی به متن کامل مقاله‌ها ضرورت دارد. این کمیته در پژوهش با هدف آموزش و

جدول ۹. رعایت اخلاق علمی نشر و جلوگیری از بروز تخلفات علمی

درصد	به کارگیری مقررات و امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای رعایت اخلاق علمی نشر و جلوگیری از بروز تخلفات علمی	ردیف
۹۰	رعایت و درج قوانین و مقررات مربوط به رعایت اخلاق نشر در وبگاه نشریه	۱
۷۱	درج تعهدنامه مبنی بر رعایت و عضویت در قوانین مرتبط با اخلاق نشر	۲
۱۶		
۶۸	دریافت فرم تعهد نویسندگان ^۳	۳
۴۸	داشتن مجوز دسترسی (حق کپی‌رایت)	۴
۳۵	دریافت فرم تعارض منافع ^۴	۵

بخش ارسال مقاله، فرم‌های مذکور قابل مشاهده است، بنابراین با مراجعه به وبگاه نشریه، امکان بررسی این معیار از دید پژوهشگر خارج بوده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود فرم‌های مربوط در بخش راهنمای نویسندگان یا اصول اخلاقی نیز قرار داده شود. بر این اساس میزان رعایت این دو معیار فقط در صورتی که در وبگاه نشریه وجود داشته گزارش شده است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود ۹۰ درصد نشریه‌های مورد بررسی، قوانین اخلاقی نشر را در وبگاه درج و مسائل مربوط را رعایت می‌کنند. اما به نظر می‌رسد به دلیل محدودیت‌ها و بار مالی عضویت در قوانین مرتبط با اخلاق نشر این مورد فقط در ۱۶ درصد نشریه‌ها مورد توجه قرار گرفته است. شاید حمایت‌های مالی از نشریه‌ها از طریق وزارت متبوع تا حدی بتواند این گزینه را پوشش دهد. در خصوص وجود فرم تعهد و تعارض، لازم به ذکر است در بسیاری از سامانه‌های نشریه‌ها، پس از ورود به

3. Copyright
4. Conflict of Interest

1. COPE
2. CC

رتبه علمی نشریات

به منظور تسهیل در انجام امور نشریه‌ها و اجرای سیاست‌های دولت مبنی بر تمرکززدائی، در پیوند با نشریه‌های داخلی، رتبه نشریه در ارزیابی‌ها به عنوان «اعتبار علمی نشریه» قلمداد می‌شود و طبق آئین‌نامه نشریه‌های علمی، از سال ۱۳۹۸ به جای دسته‌بندی نشریه‌ها به صورت علمی- پژوهشی یا علمی- ترویجی، تمامی نشریه‌ها با عنوان یکسان «نشریه علمی» با تعریفی به شرح زیر شناخته می‌شوند.

نشریه علمی

نشریه‌ای است که با هدف گسترش ارتباطات علمی، پیشرفت و ترویج علم، یافته‌های تازه و دستاورد پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای را در قالب مقاله‌های علمی در دوره و شمارگان منظم منتشر می‌شود. چنانچه پیشتر اشاره شد، بازه امتیازی مشخصی در آئین‌نامه کمیسیون نشریات وزارت عتف برای اعلام رتبه نشریه‌ها وجود دارد. بر اساس جمع‌بندی امتیازهای ۶ شاخص کلی ارزیابی کمی و کیفی نشریه‌ها، حدود ۱۰ درصد کل نشریه‌های مورد بررسی، حائز کسب رتبه «الف»، ۷۵ درصد رتبه «ب»، ۱۳ درصد رتبه «ج» و ۲ درصد در رتبه «د» شدند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. توزیع فراوانی رتبه علمی نشریه‌ها

رتبه	حوزه موضوعی	علوم انسانی	فنی و مهندسی	کشاورزی و منابع طبیعی	دام‌پزشکی	علوم پایه	هنر و معماری	جمع
الف	۴۲	۳۱	۸	۲	۱۵	۴	۱۰۲	
ب	۵۰۲	۹۰	۱۱۷	۵	۵۹	۳۰	۸۰۳	
ج	۷۷	۲۱	۱۹	۱	۱۳	۳	۱۳۴	
د	۱۱	۴	-	۱	۴	۱	۲۱	
جمع	۶۳۲	۱۴۶	۱۴۴	۹	۹۱	۳۸	۱۰۶۰	

نتیجه‌گیری

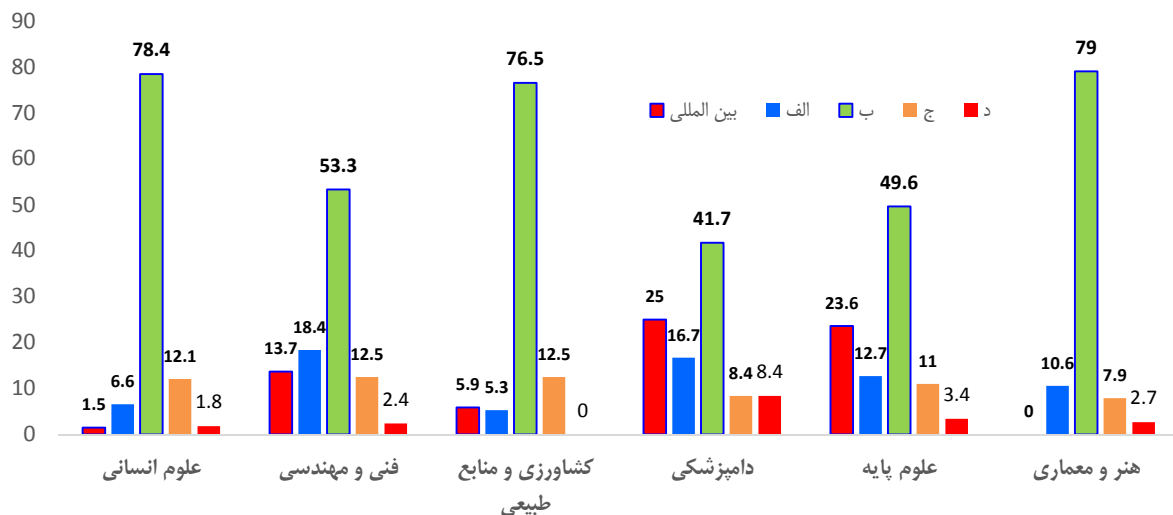
نشریه‌های علمی اهمیت زیادی در رشد و توسعه علمی کشورها و جوامع دارند و به عنوان شاخصی از رشد و پیشرفت علمی کشورها محسوب می‌شوند، بنابراین رشد هزینه‌کرد تحقیق و توسعه در اثر گسترش رویکرد دانش‌بنیان به توسعه اقتصادی را شاهدیم. به علت تنوع روزافزون و ماهیت میان‌رشته‌ای فعالیت‌های پژوهشی و نوآوری، هیچ کشوری قادر به پژوهش در لبه علم و فناوری در کلیه حوزه‌های پژوهشی نیست. بنابراین اولویت‌گذاری از جایگاه ویژه‌ای در سیاست‌گذاری علم، فناوری و نوآوری برخوردار است [۱۳].

و محدودیت‌های دسترسی از لحاظ زمانی و مکانی برای مخاطبان شده است. همچنین با توجه به کثرت تولیدات علمی کشور و تعداد مقاله‌های در انتظار چاپ که با رشد قابل توجهی مواجه است، چنانچه بتوان طبق ماده ۲۰ برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، حمایت‌های مالی و تسهیل شرایط برای افزایش تعداد نشریه‌های معتبر علمی کشور در زمینه‌های مختلف علمی با حفظ کیفیت را فراهم کرد، این امر می‌تواند در ارتقای جایگاه علمی کشور مؤثر واقع شود.

مطالعه حاضر نشان می‌دهد، تا شهریور ماه ۱۳۹۹، تعداد ۱۱۳۲ نشریه در سامانه یکپارچه ارزیابی نشریه‌ها ثبت شده است که از این تعداد ۷۲ عنوان رتبه بین‌المللی دارند. از ۱۰۶۰ نشریه باقی‌مانده نزدیک به ۶۰ درصد، مربوط به حوزه علوم انسانی است، شاید بتوان گفت تعداد کمتر نشریه‌ها در سایر حوزه‌ها ناشی از وجود نشریه‌های

نتایج این مطالعه حاکی از رشد ۲/۳ برابری تعداد نشریه‌های طی یک دهه (۱۳۸۹-۱۳۹۹) است. پیشرفت در فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و روند نشر الکترونیک منجر به رفع بسیاری از مشکلات چاپ و نشر برای ناشران

رتبه علمی نشریه‌های مورد بررسی، نشان داد که فقط ۱۰ درصد آنها حائز کسب رتبه «الف» بودند و این امر باید از سوی متولیان امر مورد توجه قرار گیرد؛ اما از سوی ۷۵ درصد نشریه‌ها رتبه «ب» را کسب کرده‌اند و بر این اساس می‌توان گفت بیشتر نشریه‌ها از اعتبار علمی بالایی در ایران برخوردارند (نمودار ۲).

نمودار ۲. سهم حوزه‌های مختلف موضوعی نشریه‌ها در ارزیابی

نشریه‌ها و نیز دسترسی به متن کامل مقاله‌ها است. با توجه به نتایج به دست آمده، توجه بیشتر به معیارهای کیفی مانند نمایه‌شدن نشریه‌ها در پایگاه‌های معتبر و ارتقای کیفیت مقاله‌های منتشر شده، با رعایت حداکثری شاخص‌های مورد نظر اهمیت دارد.

تشکر و قدردانی

ارزیابی نشریه‌های معتبر وزارت عتف در سال ۱۳۹۸ با همکاری مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری (شیراز) انجام شد. از سازمان مذکور برای در اختیار قرار دادن بخشی از داده‌های خام پژوهش و همچنین از همکاران محترم گروه ارزیابی کمال تشکر را دارم.

همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند، بیش از ۶۰ درصد نشریه‌های علمی ایران به دانشگاه‌ها وابسته‌اند و از بودجه عمومی بهره می‌برند. تعداد قابل توجهی از نشریه‌ها (۸۵ درصد) به زبان فارسی منتشر می‌شوند و فقط (۱۵ درصد) به سایر زبان‌ها پرداخته شده است؛ بنابراین نظر به لزوم معرفی تولیدات علمی کشور در جوامع علمی بین‌المللی، افزایش تعداد این نشریه‌ها کمک مؤثری در این زمینه خواهد بود. البته تا رسیدن به حد آرمانی بهتر است به چکیده انگلیسی مقاله‌ها به شکل استاندارد و قابل ارزیابی توجه بیشتری معطوف شود. نظر به جنبش دسترسی آزاد، امکان دستیابی به متن کامل مقاله‌های علمی از طریق وبگاه نشریه‌ها برای عموم فراهم است و نتایج مطالعه حاکی از دارا بودن وبگاه اختصاصی برای بیش از ۹۵ درصد

References

- [1] Hori, Abbas. Review of the status of publications published in Iran during the first five-year development plan (72-76). (Persian). Library.1997; 26-27: 21-37.

منابع

- [2] Erfanmanesh M., & Keshavarzian, S. Publication Delay of Scholarly Journals: A case for Journals Accredited by the Ministry of Science, Research & Technology of Iran. (Persian). Iranian journal of Information Processing and Management. 2017; 33 (1): 1-24.
- [3] Ajili, F., Hajiahmadi, S., & Mohammadi M. Websites of Iranian Scientific Journals: Investigating the Structural Content and Visual Features in Websites. (Persian). Research on Information Science & Public Libraries. 2017; 23 (2): 265-280.
- [4] Farazkish, M., & Dastranj, N. Selecting and Applying Science, Technology and Innovation Evaluation Indices. (Persian). Journal of Science & Technology Policy. 2019; 11 (2): 579-598.
- [5] Ahmadi, N. & Hori, Abbas. Evaluating the web pages of central libraries of public universities and presenting a proposed model to improve their quality. (Persian). JOURNAL OF PSYCHOLOGY AND EDUCATION. 2007; 39 (1): 41-62.
- [6] Mehrad, J., Gilori, A. Persian Electronic Journals and Meta Tags: Study of the use of Metatags in designing Persian Electronic Journals. (Persian). STUDIES IN EDUCATION & PSYCHOLOGY. 2005; 18: 165-187.
- [7] Pashaeizad H, Fadaie G, Horri A. Study of the Publication Status of Scientific Journals in Iran. (Persian). Research on Information Science & Public Libraries. 2011; 17 (1): 155-177.
- [8] Vara, N., Zera'atkar, N., Partow, P. Evaluation of Websites of English-Language Journals Classified by the Ministry of Science, Research and Technology and the Ministry of Health and Medical Education. (Persian). National Studies on Librarianship and Information Organization. 2012; 22 (4): 26-37.
- [9] Vara', Narjes. A Study on the Publication Status and Growth Rate of Scientific Journals in Iran. (Persian). Rahyافت. 2015; 25 (60): 91-98.
- [10] CheshmehSohrabi, M., Dehkhodaei, R. Evaluation of Journals of the Knowledge and Information Science Field based on Regulations on Determining the Credibility of the Iranian Scientific Journals. (Persian). National Studies on Librarianship and Information Organization. 2020; 31 (2): 8-20.
- [11] <https://journals.msrt.ir/>
- [12] Bagherian, N. An Evaluation of the Websites of Scientific Journals of Philosophy based on Indexing Standards of International Information and Citation Databases. (Persian). The Journal of Philosophical - Theological Research (JPTR). 2018; 20 (1): 201-224.
- [13] Fatemi, S. M., & Arasti, M. R. Priority-Setting in Science, Technology and Innovation. (Persian). Journal of Science & Technology Policy. 2019; 11 (2): 119-133.